

ΤΕΧΝΗ, ΠΑΤΡΙΔΑ Κ. Τ. Λ.

Σ' ένα καινούριο περιοδικό, πού τὸ βγάζουν «νέοι», παρουσιάστηκε ἕνας νέος ἐπίσης ἐπιστήμονας—ὕφηγητής, θαρρῶ, εἶναι κι' αὐτὸς—καὶ προτείνει νὰ καταρτίσουμε «μητρῶα τέχνης». Εἶνε γεγονός ἀναμφισβήτητο πειᾶ, ὅτι ἡ τέχνη ἔχει ὀρισμένη πατρίδα. Ἐπομένως πρέπει νὰ πολιτογραφηθεῖ καὶ ν' ἀποχτήσῃ τὰ πιστοποιητικά της «ἐν τάξει». "Αν δὲν ἔχει τέτοια, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ τουλάχιστον νόθα καὶ συνεπὼς δὲν εἶνε δυνατό νὰ τῆς ἀναγνωριστοῦν... κληρονομικὰ δικαιώματα. Τώρα, βέβαια, ὁ κ. ὕφηγητής δὲν τὰ λέει ἀκριβῶς ἔτσι, στὰ χωρατὰ, ὅπως κάνω ἐγώ. Ὁ ἄνθρωπος σοβαροπιάνεται— ὅπως ἀρμόζει καὶ στὸν τίτλο του— καὶ θέλει ν' ἀντιδράσῃ σὲ μερικοὺς ἄλλους ἀγράμματους—σὺν καὶ μᾶς— πού τολμοῦμε νὰ πιστεύουμε τοῦτο τὸ φοβερὸ καὶ τρομερὸ καὶ...«ἀπίστευτο»(!), ὅτι ἡ Τέχνη δὲν ἔχει πατρίδα. Θὰ μπορούσε, φυσικά, νὰ σηκώσει κανεὶς τοὺς ὤμους τοῦ καὶ νὰ πεῖ: καὶ δὲν πάει, στὸ κάτω τῆς γραφῆς, νᾶχει πατρίδα! Τὸ οὐσιαστικὸ εἶνε νᾶνε Τέχνη μετὰ ἢ ἄνευ πατρίδας. Ἄλλὰ, δὺσπιστοὶ ἄνθρωποι, καθὼς εἴμαστε, γυρίζουμε νὰ ἰδοῦμε τὴν ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος «ἡ Τέχνη ἔχει πατρίδα» καὶ κεῖ διαβάζουμε—αὐτὴ εἶνε ἡ φυσικὴ συνέπεια, ἐκεῖ βροντᾶει τὸ νερό—«ὥστε κάθε Τέχνη πού δὲν εἶνε γνήσια πατριωτικὴ—στὴν εὐρύτατη σημασίᾳ της — πού δὲν ἔχει ἢ θεληματικὰ δὲν ἀναγνωρίζει τὰ πατριωτικὰ στοιχεῖα, αὐτὴ... δὲν εἶνε Τέχνη!» Καὶ θαρρῶ πὼς τὸν βλέπω τὸν κ. ὕφηγητὴ νὰ γέρνει προστατευτικὰ πάνω ἀπ' τοὺς νέους καὶ νὰ

τοὺς λέει: "Αν ἀγαπᾶτε, παιδιὰ μου, τὴν Τέχνη, πρέπει νὰ σέβεστε καὶ τὴν ἔννοια τῆς πατρίδας, γιατί «ἡ Τέχνη εἶνε μιά μορφή τῆς πατρίδας, εἶνε αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ πατρίδα.....μετουσιωμένη πνευματικὰ»!

"Ἔτσι τὸ πρᾶμα γίνεται πολὺ διασκεδαστικὸ· μπορούμε καὶ νὰ τὸ ἐπεκτείνουμε. Καὶ ἡ σκέψη γενικὰ πρέπει νᾶχει πατρίδα, ἐπομένως μιά—πὼς νὰ τὴν πῶ;— ἐξωπατριδικὴ σκέψη (ἀφίνω... εἰς ἢ ἀντιπατριωτικὴ)... δὲν εἶνε κἄν σκέψη! Κι' ἀκόμα: ὁ σανὸς πού μᾶς προσφέρουν, εἶνε ἡ μόνη κατάλληλη τροφή γιὰ μᾶς. Πὼς ἄλλοιῶς, ἀφοῦ μόνο σανὸ βγάζουν τὰ «ἐθνικά μας» χωράφια; "Αν οἱ ἄλλοι ἔξω τρῶνε σιτάρι, αὐτὸ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὸ ὅτι εἶνε... παληόφραγχοι. Καὶ τέλος ὁ «γνήσιος Ἕλληνας» ἐργάτης πρέπει νὰ εἶνε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ βρώμικο ἐργοστάσιο πού δουλεύει γιατί, ἐπὶ τέλους, αὐτὰ εἶνε τὰ «ἐθνικά μας» ἐργοστάσια. "Αν ἦτανε καθαρὸ τότε θὰ ἦταν... βελγικὸ καὶ τί διάβολο «ἐθνικὴ βιομηχανία μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπὸ... βελγικὸ ἐργοστάσιο! Τώρα, νὰ σᾶς πῶ, νομίζω πὼς μπορούμε νὰ προχωρήσουμε λίγο τί σκέψεις μας, χωρὶς ν' ἀφίσουμε καὶ τὸν εὐθυμὸ τόνου πού μᾶς προκάλεσε τὸ ἄρθρο τοῦ κ. ὕφηγητῆ. "Αν εἶνε νὰ σοβαρεύεται κανεὶς γιὰ νὰ βγάζει τέτοια ἄρθρα, καλλίτερον ἄστειεύεται ἴσως βγεῖ καμμιά μικρότερη «ἐθνικὴ» ἀνοησία. Δὲν εἶνε ἀνάγκη, ἄλλωστε, νὰ καταγίνουμε καὶ νὰ ἰδρώσουμε γιὰ νὰ ἀνακαλύψουμε τίς πατρίδες στὶς ὁποῖες ἀνήκουν οἱ διάφορες Τέχνες. Εἶνε ἀρκετό, ἔτσι γιὰ γοῦστο, νὰ ρίξουμε στὸ χαρτί λίγες

μολυβιές — παρακολουθώντας τις ασφαιρες βολές με τις όποιες κυνηγάει το θέμα του — παρ' όλιγο να πω το θύμα του — ό κ. ύφηγητής. *

Λοιπόν, ή Τέχνη έχει πατρίδα. Τι σημαίνει αυτό; Φυσικά κανέναν μη ύφηγητής δε σκέφτηκε ποτέ να βυθιστεί σε άτέρμονες συλλογισμούς για να ανακαλύψει ότι υπάρχουν μερικά ή άρκετά έξωτερικά γνωρίσματα που μπορούν να μας κάνουν να πιστέψουμε ότι ένα όρισμένο έργο Τέχνης άνήκει, πιθανόν, στην τάδε «πατρίδα». Όταν ένα ρομάντζο είχε γραμμένο στη Γαλλική γλώσσα, κατά πάσαν πιθανότητα θα είχε... Γαλλικό! Καί όταν ένα πιάτο είχε στολισμένο με παγόδες κι' άγάλματα του Βούδα, δεν είχε πιθανό να έγινε στη... Μαδαγασκάρη! Μ' άν πρόκειται να κάνουμε σοβαρό λόγο γιατά έξωτερικά αυτά πράματα, προτιμώτερο είχε να λέμε πως ό τεχνίτης έχει πατρίδα, πράμα που λίγο θα διέφερε από την άλλη εκείνη περιπούδαστη άπόφανση, στην όποια θα φτάναμε έπειτα από μεγάλο πνευματικό μόχθον, ότι κάθε άνθρωπος έχει ... πατέρα!

Άλλά περί αυτού πρόκειται; Άν ήταν τόσο άπλά τα πράματα! Άν θέλουμε να μην είμαστε — πως να τό πω; — ύφηγητές, πρέπει να όμολοήσουμε ότι τό άξίωμα «ή Τέχνη έχει πατρίδα» δεν μπορεί παρά να σημαίνει ότι κάθε «πατρίδα» αναγκαστικά πάντοτε δημιουργεί όρισμένη Τέχνη με δική της ούσιαστική ή ύπόσταση που την ξεχωρίζει άπ' όλες τις άλλες Τέχνες και, φυσικά, και τις πατρίδες. Μόνον έτσι εξηγείται αυτό τό περίφημον «ή Τέχνη είχε ή ίδια ή πατρίδα μετουσιωμένη πνευματικά». Πρέπει να σημειώσω ότι ό άρθογράφος δίνει στη λέξη «πατρίδα» μεγάλη περιεκτικότητα, γιατί δε θεωρεί πατρίδα μόνοτόν τόπο που γεννήθηκε κανείς, αλλά και τη φυλή και τό έθνος.

“Όλ' αυτά μαζί, δηλαδή τό φυσικό,

φυλετικό και έθνικό περιβάλλον, είναι άπαραίτητοι όροι για να συντελεστεί γνήσια Τέχνη. Τι πρώτον και τί ύστερον! Άπό που να πρωταρχίσει κανείς! Ένας άνθρωπος, έλληνας, γεννήθηκε από έλληνες γονείς κι' έζησε στη... Ρωσία ή στην Αίγυπτο. Αυτός έχει μέσα του τό δαιμονο της φυλής και τά ιδανικά του έθνους, μα ό άμοιρος δεν έδέχτηκε ποτέ του την επίδραση του φυσικού έλληνικού περιβάλλοντος. Τι θα γίνει μ' αυτόν Δε μπορεί να γίνει ζωγράφος ή ή ζωγραφική του θα είχε ρωσική; Έδώ ό κ. ύφηγητής καταφεύγει στην... κληρονομικότητα να δώσει τη λύση. Πρέπει «ό άγέρας του βουνο, τά χόρτα του κάμπου» κ. ι. λ. «να μετουσιώνονται βιολογικά στον πατέρα του και τη μάνα του και να γίνονται αίμα του τεχνίτου !!!»

Έπί τέλους, ότι και τά χόρτα του κάμπου μπορούν να μετουσιωθούν «βιολογικά» πάει κι' έρχεται, μπορεί να τόκαταλάβει κανείς. Μα πως μπορεί να μετουσιωθεί «βιολογικά» ό «άγέρας» ό φρέσκος, ή ή «άλμύρα της θάλασσας», αυτό είχε δουλειά του Ιατροσυνέδριου να μας τό εξηγήσει. Μα ως τόσο, για να τά λείι αυτά ένας ύφηγητής, κάτι θα ξέρει. Έμεις θα είμαστε πρόθυμοι να τά δεχτούμε, αν δεν ήτανε και μερικά άλλα πράματα που μας κάνουν ν' άπορούμε.

Για να είχε τά πράματα έτσι, πρέπει παντού όπου έχουμε επίδραση άπάνω στους τεχνίτες του ίδιου φυσικού και φυλετικού παράγοντα, να έχουμε τό ίδιο άποτέλεσμα, όμοιόμορφη, δηλαδή, στα ούσιαστικά της στοιχεία τέχνη. Γίνεται αυτό; Διαπιστώνεται Ιστορικά; Για μας άσφαλέστατα όχι. Άλλά κι' αν γινότανε, πάλι θα έπρεπε να διαπιστώσουμε άποδειχτικά αν αυτό όφείλεται στους παράγοντας αυτούς ή... σε κάτι άλλο. Και ρωτώ: ποιά σχέση υπάρχει άνάμεσα ενός άρχαϊκού κούρου και του Λαοκόοντα; Και όμως και τά δυό έργα

βγήκαν απ' τὸ ἴδιο φυσικὸ καὶ φυλετικὸ περιβάλλον. Φυσικὰ ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τῆς ἐποχῆς. Ὡστε, ἂν συμφωνᾶτε καὶ σεῖς, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι καὶ ἡ ἐποχὴ, ἀποτελεῖ τρίτο παράγοντα τῆς τέχνης. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ τρίτος παράγοντας ἀκριβῶς εἶνε πού μᾶς τὰ κάνει θάλασσα, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγον ὅτι οἱ ἐποχῆς εἶνε παράγοντες ὄχι μόνον ἐπιταχτικώτεροι στὴν ἐπίδρασή τους, ἀλλὰ, πρὸ πάντων, εὐρύτεροι ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴ φυλὴ καὶ ἀγκαλιάζουν διαφορώτατα φυσικὰ περιβάλλοντα καὶ φυλές καὶ τὰ ἐπηρεάζουν.

Αὐτὰ τὰ νοιώθουμε καλλιτέρα, ὄχι, ὅταν ἀφινόμαστε σὲ ξεκαπίστρους ὑπερβατικὸς λογισμοὺς, ἀλλὰ ὅταν πέρνουμε γι' ἀφετηρία μας τὰ πραγματικὰ γεγονότα, αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ φαινόμενο τῆς τέχνης. Ὅταν γέμε, λοιπόν, τέχνη, δὲν εἶνε δυνατό παρά ν' ἐννοοῦμε δυὸ κύρια πράγματα: τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, δηλαδὴ τὴ στάση πού κρατᾶει ὁ ἄνθρωπος πού ἐκφράζεται ἀπέναντι στὴ ζωὴ, καί, δεύτερο μ' ἀναπόσπαστο ἀπ' τὸ πρῶτο, τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζεται, ἐκδηλώνεται. Ποτέ δὲ μπορούμε νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας τὰ μέσα, τὴν ὕλη, τὰ ὄργανα καὶ τὰ χίλια δυὸ ἄλλα ἐξωτερικά, παρενθετικά, διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα, καὶ τὰ δύο, εἶνε πού ἀλλάζουν κάθε ἐποχῆ, καὶ μάλιστα—αὐτὸ δὲ εἶνε κι' ἂν εἶνε «ἀπίστευτο» θαῦμα!—ἀλλάζουν ἐντελῶς, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὸ φυσικὸ κι' ἀπ' τὸ φυλετικὸ περιβάλλον! Εἶνε ἀστείότητα

καὶ ἐπιστημονικὸ ψεῦδος νὰ λέμε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἔβγαζε πάντοτε «κλαστικὴ» τέχνη καὶ ἡ Γαλλία, ἄς ποῦμε, ρομαντικὴ. Ἀντίθετα εἶνε γεγονὸς ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν ἐποχῆς ὀλόκληρες πού πλείστες φυλές μποροῦν νὰ ἐκφράζονται ρομαντικὰ ἢ θρησκευτικὰ ἢ ρεαλιστικὰ ἢ ἐξωθητικά χωρὶς νὰ μιλήσω γιὰ τοὺς ἀτέλειωτους διαφορισμοὺς πού μποροῦν νὰ χαρακτηρίζουν τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία τοῦ ἴδιου λαοῦ μὲ στήν ἴδια ἐποχὴ.

Ἄν ἤθελα νὰ μιλήσω καὶ γι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο, τότε, φυσικὰ, θὰ ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ τέταρτο παράγοντα πού ἐπηρεάζει τὴν τέχνη, καὶ θὰ βλέπαμε ὅτι κι' αὐτὸ πού λέμε «ἐποχὴ» δὲν εἶνε κανένα ἀμετακίνητο καὶ ἀτόφιο καὶ ἀδιαφόρητο πρᾶμα—ὅπως φαντάζονται τὴν «πατρίδα», τὸ φυσικὸ περιβάλλον, ἢ τὴ φυλὴ—ἀλλὰ κάτι σύνθετο ἀπὸ διαφορώτατες δυνάμεις πού κάθε μιά τους μπορεῖ νὰ ἐπηριάσει ἀποτελεσματικὰ στὴ δημιουργία ἑνὸς διαφόρου στα οὐσιαστικὰ του στοιχεῖα εἶδους Τέχνης. Μὰ δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ φτάσουμε ὡς ἐκεῖ γιὰ ν' ἀποδείξουμε πὼς ἡ Τέχνη δὲν ἔχει καθόλου ὑποχρεωτικὰ μὴ ὀρισμένη πατρίδα, δηλαδὴ, πὼς τὸ ἴδιο φυσικὸ καὶ φυλετικὸ περιβάλλον δὲν ἔχει καθόλου τὴν ἱκανότητα νὰ βγάζει πάντοτε ἰδιότυπη Τέχνη πού σ' αὐτὴν ἄναγνωρίζουμε ἀναγκαστικὰ τὴν «πατρίδα» τῆς προέλευσής της. Ἄν ὑπάρχουν μερικοὶ ἀφελεῖς ἄνθρωποι πού βγάζουν μερικοὺς πεντάρικους ἀφορισμοὺς, ὅτι ἡ Γαλλικὴ σκέψη π. χ. γενικὰ ἔχει κά-

τι τὸ καθαρὸ, ἐνῶ ἡ Γερμανικὴ ἔχει κάτι τὸ βαθύ, ἀφίνω πού αὐτὰ εἶνε ἀνοησίες, μὰ κι' ἂν θέλαμε σὺτές τις ιδιότητες νὰ τις ἀπδόσουμε στὴ φυλὴ, πάλι δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγηθεῖ πῶς ἀπ' τὴν ἴδια φυλὴ ἔχουμε διαφορώτατα στήνο ὀ σ ί α τους ἔργα. Ἐκτός πειὰ κι' ἂν δεχτοῦμε πῶς χαρακτηριστικὸ τῆς φυλῆς εἶνε καί... ν' ἀλλάζει κάθε τόσο οὐσιαστικὸ περιεχόμενον, ὥστε ἡ μεταβολὴ στὴν Τέχνη, νὰ ὀφείλεται πάλι.. στὴ φυλὴ. Ἀλλὰ ποιὸς ἔχει ὄρεξη νὰ στριφογυρίζει μέσα σὲ φαύλους κύκλους!

“Ὡστε αὐτὸ πού βγαίνει ἀπ' τὴν πρόχειρη αὐτὴ ψιλοκουβέντα μας, εἶνε ὅτι πρέπει νὰ πάρουμε ἀντίστρο-

φα τὸ χερουβικό. ”Ὅχι ὅτι ἡ πατρίδα, τὸ φυσικὸ περιβάλλον ἢ ἡ φυλὴ προσδιορίζουν τὴν Τέχνη (αὐτὸ σημαίνει: ἡ Τέχνη ἔχει πατρίδα), ἀλλὰ ὅτι ἡ Τέχνη εἶνε ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια στοιχεῖα πού ἔχουμε γιὰ νὰ διαπιστόσουμε ποιὸ περιεχόμενον εἶχε κάθε τόσο καί στὴ γενικὴ τῆς ἐξέλιξη μιὰ φυλὴ ἢ ἓνα ἔθνος. Κι' ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῆ, τὸ ἄρθρο π. χ. τοῦ κ. ὕφηγητή, ἂν τὸ πάρουμε γιὰ Τέχνη ἢ γιὰ σκέψη γενικά, εἶνε ἓνα θαυμάσιο ντοκουμέντὸ ποιά εἶναι σήμερα— δηλαδή σὲ ποιά κατάσταση βρίσκεται— ἡ πατρίδα μας.....«μετουσιωμένη πνευματικά»!

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ